

Soirée
poético-musicale

LES MOTS SOUS LES BOMBES

**La poésie
ukrainienne
contemporaine
face à la guerre**

Mardi 2 avril 2024 de 17h à 19h,
salle de recherche de la BU

Université Paris 8

**Viktoria
AMELINA**

(1986 – 2023)

Не поезія

Я не пишу поезію
Я прозаїк
Просто реальність війни
з'їдає пунктуацію
зв'язність сюжету
зв'язність
з'їдає
Наче у мову
влучив снаряд

Уламки мови
схожі на поезію
але це не вона

І це теж не вона
Вона в Харкові
Волонтерить

Non poésie

Je n'écris pas de poésie
Je suis romancière
C'est juste que la réalité de la guerre
dévore la ponctuation
la cohérence du récit
la cohérence
dévorerée
Comme si la langue était
démantelée par un obus

Les débris de la langue
ressemblent à la poésie
mais ils ne le sont pas

Et ceci n'est pas la poésie non plus
La poésie, elle fait du bénévolat
à Kharkiv

(traduit par Ella Yevtouchenko)

Повітряна тривога

Повітряна тривога по всій країні

Так наче щоразу ведуть на розстріл

Усіх

А цілять лише в одного

Переважно в того, хто скраю

Сьогодні не ти, відбій

L'alerte

L'alerte aérienne résonne dans tout le pays

Comme si à chaque fois, ils nous mènent à l'exécution

Tous

Mais ils visent une seule personne

Généralement celle qui est au bord

Aujourd'hui, ce n'est pas toi. Fin de l'alerte.

(traduit par Alexis Audonnet)

***

Цифри втрат нашої армії засекречені

До кінця війни цифр не буде

Буде сусід, чоловік дивачки,
яка саджала червоні квіти
Друг, який нікого не попередив
Викладач, якого ми так любили
Та дівчинка, яка усіх дратувала
Художник, який завжди всім подобався
але здається, любив ту дівчинку

В ім'я державної таємниці
Клянуся, я загиблих не рахуватиму
Не рахуватиму до нестями
І до кінця війни

(Насправді я починала – збилась)

***

Les chiffres des pertes de notre armée sont
gardés secrets.
Jusqu'à la fin de la guerre, il n'y aura pas de
chiffres,
il y aura ce voisin - le mari d'une folle qui
plantait des fleurs rouges,
cet ami qui n'a averti personne,
ce professeur que nous aimions tant,
et cette jeune fille qui agaçait tout le monde,
cet artiste qui plaisait toujours à tout le
monde,
mais il me semble qu'il aimait cette jeune fille.
Au nom du secret d'État,
je le jure: je ne compterai pas les morts,
je ne les compterai pas jusqu'à l'épuisement,
et ce, jusqu'à la fin de la guerre.

En vérité, j'ai commencé.
Je ne sais plus où j'en suis.

(traduit par Alexis Audonnet)

***

Бачиш жінку з простягнутою назад
рукою?
Вона ніби тягне валізу або веде когось за
собою
Невидима валіза важка, бо жінка іде
повільно
Такі жінки загалом називаються
божевільні

Їй нічого було брати з її згорілого дому
І хто там із нею жив, невідомо тепер
нікому

Але вони йдуть за нею і молодший все не
встигає
І жінка тоді зупиняється: вона завжди на
нього чекає

***

Tu vois cette femme avec sa main tendue en
arrière ?
Elle semble traîner une valise ou emmener
quelqu'un avec elle
La valise invisible est lourde, car la femme
avance lentement
Ces femmes sont généralement désignées
comme folles

Elle n'avait rien à prendre dans sa maison
en ruines
Et qui vivait avec elle là-bas - désormais,
personne ne le sait
Mais ils la suivent, et le plus jeune ne peut
pas la rattraper
La femme s'arrête alors : elle l'attend
toujours.

(traduit par Alexis Audonnet)

Свідчення

в цьому дивному місті свідчать лише
жінки
одна говорить мені про зниклу дитину
дві говорять про закатованих у підвалі
три кажуть, що не чули про згвалтування
й відводять очі
чотири говорять про крики з комендатури

п'ятеро про застрелених на подвір'ях
шестеро говорять, але нічого не розібрати

семеро досі вголос перераховують запас
їжі
восьмеро кажуть, що я брешу і
справедливості не існує
дев'ятеро говорять поміж собою йдучи на
цвинтар
я теж іду, бо вже знаю всіх в цьому місті

і всі його мертві – це мої мертві

і всі вцілілі – це мої сестри
десятеро говорять про вцілілого чоловіка

його також забирали
він може бути за свідка
я стукаю в його двері, але виходить
сусідка

Témoignage

Dans cet endroit étrange, seules les femmes
témoignent.
L'une me parle d'un enfant disparu,
deux parlent de ceux torturés dans la cave,
trois disent qu'elles n'ont pas entendu parler
de viols, détournent le regard,
quatre évoquent les cris venant du poste de
commandement,
cinq parlent de ceux abattus dans les cours,
six disent quelque chose, mais on ne peut rien
discerner,
sept continuent à compter à haute voix les
réserves de nourriture,
huit affirment que je mens et qu'il n'y a pas
de justice,
neuf parlent entre elles en se rendant au ci-
metière.
J'y vais aussi, car je connais déjà tout le
monde ici,

Et tous ses morts sont mes morts,

Et toutes les survivantes sont mes sœurs.
Dix parlent d'un survivant,

Lui aussi a été emmené,
Il pourrait être un témoin.
Je frappe à sa porte,
Mais c'est la voisine qui ouvre,

говорить за нього:

лише здається, що він вцілілий –
іди, говори з жінками

Elle parle pour lui :

C'est seulement une illusion qu'il ait survécu.
Va, parle aux femmes.

(traduit par Alexis Audonnet)

Maksym
KRYVTSOV

(1990-2024)

Тарас
 пронизаний кулями
 наче уколами смерті
 перед тим
 як невидимі хлопці у зношеному
 мультикамі
 придуть забрати його з собою
 щоб завести
 в інше поле
 всіяне маками та волошками
 через посадку
 з черешень, вишень та яблунь
 сказав спокійно і тихо:
 «Ось і закінчилася моя історія».

Людина закінчується
 як закінчується хліб
 у магазині спального мікрорайону
 як закінчується вода з-під крану
 коли сталася аварія на магістральному
 трубопроводі
 як закінчується літо
 як закінчуються сили в марафонця
 як закінчується день
 як закінчується світло під час блекауту

як закінчуються набої під час бою

як закінчується конфлікт поміж
 подружжям, який стався на кухні
 як закінчується розмова
 як закінчується побачення

Taras
 percé par les balles
 telles des piqûres de la mort
 avant que
 les gars invisibles vêtus de MultiCam usagé
 viennent le chercher

pour l'emmener
 dans un autre champs
 parsemé de coquelicots et de centaurées
 à travers la plantation
 de cerisiers, griottiers et pommiers
 a dit doucement :
 « Voilà mon histoire finie ».

Un être humain s'épuise
 comme s'épuise le pain
 dans une épicerie du coin
 comme s'épuise l'eau dans le robinet
 après une panne d'une conduite magistrale

comme s'épuise l'été
 comme s'épuisent les forces d'un marathonien
 comme s'épuise le jour
 comme s'épuise l'électricité pendant une coupe
 pure
 comme s'épuisent les munitions pendant la
 bataille
 comme s'épuise un conflit entre les époux qui
 se sont fâchés dans la cuisine
 comme s'épuise une conversation
 comme s'épuise un rendez-vous

як закінчується мандрівка
як закінчується вино у чаші для
євхаристії.

Тож
сьогодні
я не буду ставити крапочку...

comme s'épuise un voyage
comme s'épuise le vin dans un récipient pour
l'Eucharistie.

Alors
aujourd'hui
je ne mettrai pas le point final

(traduit par Ella Yevtouchenko)

Anne et Laurent
CHAMPS-
MASSART

Mon pauvre ami,
Il a fallu la guerre, cela,
Ta mort et ton cercueil,
Pour que je connaisse ton visage.

J'avais huit ans quand tu es né.

J'aurais aimé ne jamais te connaître ainsi.
Car nous serions tombés amis,

Avec ta moustache, tes poèmes et ton chat,
Si l'on s'était connus autrement.

En ce lieu, étrangers l'un à l'autre,
Je te vois dans ton temple.
Tu ne peux plus même me dire bonjour
Et je ne peux que te dire adieu.

Мій бідний друже,
Мала статися війна,
Твоя смерть і твоя труна,
Щоби я нарешті побачиш твоє обличчя.

Мені було вісім, коли ти народився.

Хотів би я ніколи не знати тебе таким.
Бо якби ми познайомилися інакше.
ми стали б друзями,
З твоїми вусами, твоїми віршами і твоїм
котом,

У цьому місці, чужі один одному,
Я бачу тебе в твоєму храмі.
Ти більше не зможеш зі мною привітатися
Я можу лише попрощатися з тобою.

On a tiré dans le front
De Taras Chevtchenko.

Taras baisse la tête...
Est-ce de tristesse
Ou parce qu'il pense ?
Ou est-ce pour montrer
Le bleu du ciel qui perce
Au filtre de son crâne ?
Est-ce pour mieux laisser sa parole
Tomber en pleine terre,
S'y planter, y fleurir,
En longues corolles jaunes,
Intenses ?

En jaillissant la balle
A troué le métal.
Il est replié
Comme les pétales
D'un tournesol
Adoré du soleil
Et dont la balle était jalouse.

L'Ukraine tourne
Autour de la tête de Taras
Transpercée par une balle.

L'orphelin, le serf,
Qui racheta ses chaînes en vendant sa peinture,
Le poète, qui cachait ses vers
Dans ses chaussures,

Тарасові Шевченку
Вистрілили у чоло

Тарас похиляє голову...
Чи то сумує,
Чи, може, замислився?
Чи, може, хоче показати
Небесну блакить, яка пронизує
фільтр його черепа?
Чи, може, хоче дати слову
Упасти на землю,
Прорости, завітнути
Яскравими жовтими вінками?

Куля розірвалася
Та продірявила метал
Який зігнувся
Як пелюстки залюбленого сонцем
соняшника
я
кому так заздрила куля

Україна обертається
Навколо голови Тараса
Пробитої кулею.

Сирота, кріпак,
Ти порвав кайдани, продавши свої картини
Поет, ти ховав свої вірші
У черевиках,

C'est donc vrai,
On a tiré dans le front
De Taras Chevtchenko.

Taras baisse la tête,
Mais je sais désormais pourquoi.
C'est parce qu'il écrit,
Qu'il espère et qu'il croit.
Ses yeux sont bien ouverts !
Il montre au ciel son crâne
Et sa blessure immense,
Il regarde la terre
Qui lutte pour sauvegarder sa voix.

То це правда -
Тарасові Шевченку
Вистрілили у чоло

Тарас опускає голову,
І тепер я знаю чому.
Це тому, що він пише,
Він сподівається і вірить.
У нього розплющені очі!
Показує небу свій череп
Свою величезну рану,
Він дивиться на землю
Яка бореться, аби зберегти свій голос.

Ella
YEVTOUCHENKO

(née en 1996)

втеча

моторошні і прекрасні чорні кістяки сосен
у павутинні зими

страх і спокій снігу
і густе молоко з'їло обрій одразу за
узбіччям
і млоїть під ребрами

нічого крім дороги

бажаю всім маленьким людям
усім маленьким людям поза політикою
бажаю вам люди-я-ничего-не-решаю
кілька разів на рік пакувати життя в
рюкзак
заганяти замученого кота в ненависну
переноску
і щосили переконувати себе що тут можна
почуватися вдома що це тепер новий дім
ці чужі квартири
немов не скриплять під ногами чужі
життя прикриті дешевим лінолеумом
неначе не відводиш погляду від балкону
забитого чужими дитячими спогадами
неначе зазираєш до кладовки без остраху
відкопати там чужий біль на додачу до
свого

наче не намагаєшся перетягти сюди
якогога більше уламків дому

Fuite

l'hiver attrape les beaux squelettes noirs et
sinistres des pins
dans sa toile d'araignée
la peur et la tranquillité de la neige
l'horizon au delà de la route inondé par le lait
visqueux
et cette nausée entre mes côtes

il n'y a rien que la route

je souhaite à toutes les petites gens
petites gens apolitiques
je souhaite à ceux qui ne-décident-de-rien
de faire entrer toute leur vie dans un sac à
dos quelques fois par an
de fourrer le chat épuisé dans sa caisse détes-
tée
et de s'efforcer à se convaincre qu'ils peuvent
se sentir chez soi ici, que c'est leur nouvelle
maison
ces appartements d'autrui
comme si l'on n'entendait pas grincer les vies
d'autrui couvertes par le linoléum bon marché
comme si le regard ne fuyait pas le balcon
comblé de souvenirs d'enfance d'autrui
comme si l'on ouvrait le placard sans craindre
d'y trouver la douleur d'autrui en plus de la
sienne
comme si l'on n'essayait pas d'y apporter plus
de débris de sa maison

як оса грудочки землі для гнізда

нічого крім дороги

затримавши дихання ми пірнули в це
холодне молоко
а випірнути зась
тільки й лишається що вдивлятися крізь
лід
випускаючи зрідка бульбашку вірша
й намагаючись не забути що
десь там по той бік криги на нас чекає
життя

telle une guêpe qui porte des morceaux de
terre pour son nid

il n'y a rien que la route

en retenant le souffle, nous avons plongé dans
ce lait froid
mais pas moyen d'en sortir
il ne nous reste que de scruter la glace

laissant parfois échapper une bulle du poème
essayant de ne pas oublier que la vie nous
attend quelque part
de l'autre côté de la glace

(traduit par Ella Yevtouchenko)

Kateryna
KALYTKO

(née en 1982)

Просто є краї, що створені для народжень
і повертань,
є кордони глибокого літа, свободи його і
правила,
є дитячий слід, що тоншає, та не тане.

Де не ходять люди – усе пам'ятають трави.

Уві сні зайдеш між їхні густі голоси –

а на ранок гаряче стебло залишить поріз
на литці.

Так стається усе, чого боявся й просив.
Просто можна водночас і злитися, і
молитись.

І лишається щось велике, одне на всіх,
наче там, де боліло, життям і шовком
зашило,
наче лунко падає важкий волоський горіх

і приходить хтось, кому не однаково –
щоб лишитися.

Il y a simplement des contrées conçues pour
naître et revenir,
Des frontières d'un été profond, de sa liberté
et de ses règles,
Il y a une empreinte d'enfant qui s'amenuise
mais ne fond pas.
Là où les hommes ne marchent pas - toutes
les herbes se souviennent.
Dans un rêve, tu te glisseras entre leurs voix
épaisses -
Et au matin, une tige brûlante laissera une
marque sur ton mollet.
Tout ce que tu craignais et suppliais arrive
On peut simplement se fondre et prier en
même temps.
Il reste quelque chose de grand, pour tous,
Comme là où ça faisait mal, c'est cousu de vie
et de soie,
Comme tombe en écho une noix lourde de
Valachie
Et vient quelqu'un pour qui cela compte peu -
Pour rester.

(traduit par Alexis Audonnet)

***

Але де межа? спросоння запитує
Де межа? Гарячково вигадую відповідь
схожу на жарт.
У потоках дощу вечірні вогні дрижать
Пальці смерті щодня і голодніші, і довші

Мало є гіркішого за похорони у дощ.

Попід ноги в розкислу глину кинута
дошки,
і над нами по всьому цвинтарю прапори,
прапори –
зграя сильних птахів, що б'є кольоровими
крилами.
На хрестах знайомі обличчя. Спинися,
поговори.
Як посміти потому жити, прийшовши в
домашнє тепло?
Він лягає знесилено і цілує у лоба.
Відчайдушне, бездонне літо, такого ще не
було.
Але де ж межа – ці яри, стави і степи,
ці обжинки, ці квіти соляної ропи,

коло світла від лампи, коли поранений
спить,
коли я торкаюся легко його стегна:
почитай мені вголос, хай дихає глибина.

***

Mais jusqu'où ira-t-on ? demande-t-il au ré-
veil
Jusqu'où ira-t-on ? J'invente la réponse fié-
vreusement, presque en plaisantant.
Sous les pluies battantes, les feux du soir
tremblent.
Les doigts de la mort sont chaque jour plus
affamés, plus longs,
Rien n'est plus amer que les funérailles sous
la pluie.
Des planches sont jetées dans la boue ramol-
lie sous nos pieds,
et au-dessus de nous, dans tout le cimetière,
des drapeaux, des drapeaux,
un groupe d'oiseaux puissants bat des ailes
colorées.
Sur les croix, des visages familiers. Arrête-toi,
parle.
Comment osons-nous vivre après être revenus
au chaud ?
Il s'allonge épuisé et embrasse ton front.
Un été désespéré, sans fond, comme il n'y en
a jamais eu.
Mais jusqu'où ira-t-on - ces ravins, ces lacs et
ces steppes,
ces récoltes, ces fleurs de pétrole salé,
autour de la lumière d'une lampe lorsque le
blessé dort,
quand je touche légèrement sa hanche :
Lis à haute voix pour moi, que la profondeur

Між колишніх означень буде котресь про нас.

І межі немає – лише кордон і мета, невловимо близька і гостра, така висока й проста.

Почитай мені поки вголос.

Не замовкай. Читай.

respire.

Parmi les anciennes significations, une parlera de nous.

Et il n'y a pas de limite - seulement une frontière et un but, inatteignable, proche et tranchant, si élevé et simple.

Continue de lire à haute voix pour moi.

Ne t'arrête pas. Lis.

(traduit par Alexis Audonnet)

Anna
MALIHON

(née en 1984)

Летіла пташка зеленим коридором
несла у дзьобику кілька слів іноземних

кілька гілочок на нове гніздо

Дівчинка-семилітка заспокоювала кота:
Сиди, коте, тихо, їж мало,
ми за тиждень повернемось
...У торбині з цибулею прогризена дірка
Страшне котяче мовчання

Східна сирена спитала західну: Чого ти
ниєш?
У вас там кава і вулична музика
і діти сплять у піжамах

А у відповідь -
вибух. Вибух. (І третій - пізніше)

Їх було троє і ні в кого не вийшло -
від злості вирвали з вух сережки -

Мадонна з перев'язаною головою
годує сина із пляшечки
Молоко пропало, зате живі

На пожарищі привид собаки винюхує
рідні кістки
собаку звали Анубіс
перевізник його не взяв

Un oiseau volait par le couloir vert
portait quelques mots étrangers dans son
petit bec
quelques branches pour un nouveau nid

La fille de sept ans rassurait son chat :
Tiens-toi coi, mon chat, mange peu,
nous reviendrons dans une semaine
... Dans le sac aux oignons il a rongé un trou
Le silence du chat est affreux

La sirène de l'est a demandé à celle de l'ouest
: Pourquoi te plains-tu ?
Vous avez du café et des musiciens ambu-
lants
et vos enfants dorment dans leurs pyjamas
Et elle répond par
l'explosion. Explosion. (Et la troisième plus
tard)

Ils étaient trois et personne n'a réussi –
enragés, ils ont arraché les boucles de ses
oreilles –
la Madone à la tête bandée
donne le biberon à son fils
Le lait a disparu, mais tout le monde est en
vie

Dans les cendres le spectre du chien flaire
les os chers
le chien s'appelait Anubis
le transporteur n'a pas accepté de le prendre

Я одягаю колючу сукню з чужого тіла
закриваю очі обрубками рук
аби не бачити
як зелений коридор
стає червоним

Je mets une robe rugueuse du corps d'autrui
couvre mes yeux avec mes moignons
pour ne pas voir
le couloir vert
devenir rouge

(traduit par Ella Yevtouchenko)

***

Я давно хотіла спитати: як тобі, там,
потойбіч війни?

Здається, там тепло настільки, що сніг
перетворюється на молоко,
а хлопчик зі скрипкою цілий рік стоїть у
футболці,
і голуби, здіймаючись вище ратуші,
зависають між снігом і музикою,

ніби розгублені кулі – між душею та тілом.

Та зараз не буду писати про нас,
напишу про міста, звідки в довгих важких
конвертах
приходять діти замість листів,
де налякане сонце, мов заморожена
мандиринка,
викочується раз на тиждень,
і крізь дим проглядає дим,
і крізь смерть проростає смерть.

Роздери собі груди, покажи своє
внутрішнє пекло –
покажи, що таке справжня самотність,
як це – коли така порожнеча, що нема об
кого навіть поранитись.
Навчи мене мови стін –
а я покажу тобі ті міста –
і малий, якого ти вигадав, продасть свою

***

j'ai voulu te demander pendant longtemps :
comment vas-tu là-bas, de l'autre côté de la
guerre ?
il semble qu'il y fait si chaud que la neige se
transforme en lait,
et le garçon en T-shirt avec son violon est de-
bout toute une année,
et les pigeons qui s'élèvent plus haut que
l'Hôtel de ville, se fixent entre la neige et la
musique,
comme les balles confuses – entre l'âme et le
corps

mais je ne vais pas écrire sur nous
j'écritai sur les villes où les enveloppes lon-
gues et lourdes
portent les enfants au lieu de lettres
où le soleil effrayé telle une mandarine gelée

roule sur le ciel une fois par semaine,
et la fumée se voit à travers la fumée
et la mort croît à travers la mort

Déchire ta poitrine, montre ton enfer intérieur
–
Montre ce qu'est la solitude
C'est comment – quand le vide est tel qu'il n'y
a même personne contre qui se blesser
Enseigne-moi la langue des murs –
Et je vais te montrer ces villes-là –
et le garçon que tu as inventé va vendre son

скрипку,
щоб купити пальто.

Я давно хотіла спитати: за що? І коли це
скінчиться?
Стільки часу минуло, а я все знаходжу
запальнички в кишенях – ще з літа...

Куди подіти весь цей вогонь?
Більше вогню, ніж тепла.
Більше стін, ніж дверей.

Ти ж навчиш мене мови стін?

violon
pour acheter un pardessus.

J'ai voulu te demander pendant longtemps :
pour quoi ? Et quand tout ça finira ?
Autant de temps est passé, et je trouve encore
des briquets dans les poches – ils sont là dès
l'été...

Où cacher tout ce feu ?
Plus de feu que de chaleur.
Plus de murs que de portes.

Tu vas m'enseigner la langue des murs, n'est-
ce pas ?

(traduit par Ella Yevtouchenko)

Дівчинка із кулею в животі
біжить через трасу до лісу
біжить не прощаючись
крізь новини, шляхетну цвіль урочистих
промов
крізь історію і географію,
комендантську годину, добу, століття

Вона така юна що вітер заносить
її на довгий бульвар між мостами
де її перехоплює єпископ Герман
і обіцяє хороший шпиталь
обіцяє не вирощувати літаки
а лише тюльпани

золоті тюльпани ліхтарів Сан-Жермен
а вона ридає: «Загубила kota на кордоні!»

в порожній бокс для тварини забився
янгол
із місцевої фрески
і спить

Дівчинка із кулею в животі вибігає
на пагорб

і бачить себе з амонітовим зародком міста
під серцем

Ключ від міської брами скидає
тисячолітню іржу
і блищить так що вона аж лякається

Une jeune fille avec une balle dans le ventre
traverse l'autoroute en courant vers la forêt
elle court sans dire au revoir
à travers les actualités, la moisissure noble
des discours solennels
à travers l'histoire et la géographie
le couvre-feu qui dure un siècle

Elle est si jeune que le vent la transporte
sur un long boulevard entre deux ponts
où Germain de Paris l'intercepte
et lui promet un bon hôpital
il promet de ne plus cultiver des avions
que des tulipes
les tulipes dorés des réverbères à Saint-Ger-
main-des-Prés
la fille sanglote : elle a perdu son chat à la
frontière
dans la caisse vide de l'animal s'est blotti un
ange
échappé d'une fresque voisine
endormi

La jeune fille avec une balle dans le ventre
monte la colline

et sent une ammonite de la ville germer dans
son sein

La clé des portes de la ville perd sa rouille
millénaire
et luit au point de lui faire peur

Дівчинка Женя із кулею в біографії

біжить до українського лісу

біжить як жива

La jeune Zhenia avec une balle dans sa bio-
graphie

court vers la forêt ukrainienne

court comme si elle était en vie

(traduit par Ella Yevtushenko)

Yaryna
TCHORNOHUZ

(née en 1995)

[якщо ми з тобою лишимося живі]

якщо ми з тобою лишимося живі
я спробую вперше в житті
посадити рослину у ще
незаміноване поле
руками людини з міста

яка тільки з приходом війни
побачила
що ховається під асфальтом

якщо ми з тобою лишимося живі
то житимемо на землі
де з втратою кожного подиху
перед очима
відбувається пройдене
невидиме й гостре

місяць блакитнітиме та гудітиме нам у
вухах
щозими мене буде розшивати крига по
горах і степу кривими мапами
і в цьому не буде ані скалки романтики
вона зникла далеко в тилу
разом з героїзмом
лишивши мені твою раптову
присутність...
посивілу та пристрасну

ми запрошуватимемо в гості Смерть,
щоб вона грілася з нами біля дерев'яного

[si nous restons en vie]

À Koutcher

si nous restons en vie
j'essaierai pour la première fois
de planter une pousse dans un champ
pas encore miné
planter avec mes mains d'une habitante de la
ville
qui n'a vu
ce qui se cache sous l'asphalte
qu'avec l'arrivée de la guerre

si nous restons en vie
nous habiterons la terre
où chaque respiration perdue
nous fait revoir
tout ce qui a été éprouvé
invisible et violent

la lune bleue résonnera dans nos oreilles

chaque hiver la glace me coudra aux mon-
tagnes et aux steppes en cartes tordues
et ce ne sera point romantique
la romantique a disparu loin du front
avec l'héroïsme
en me laissant brusquement
ta présence...
aux cheveux gris et pleine de passion

nous inviterons la Mort
à se réchauffer près du feu en bois

вогнища

Вона битиме нас своїми дерев'яними
палками
ми розтиратимемо їй
задубілі руки

якщо ми з тобою лишимося живі
я не так болісно переноситиму
болісне світло весни
яке мене ранить
воно неодмінно приходитиме далі після
зими що її
не можу забути
у цій країні зими не забуваються

Elle nous battra avec ses bâtons en bois
nous froterons
ses mains glacées

si nous restons en vie
je subirai avec moins de douleur
la lumière douloureuse du printemps
qui me blesse
elle ne manquera jamais de jaillir à la fin de
l'hiver
celui que
je ne peux pas oublier
dans ce pays on n'oublie pas les hivers

(traduit par Ella Yevtouchenko)

**Artur
DRON**

(né en 2000)

Святий Ян Павел Другий
у старі безкоштовні часи
сказав у Львові:
«Дощ падає - діти ростуть».
Святий Іване Павле,
я виріс під цим дощем.
Але зараз така зима,
і все вимагає такої ціни,
що падають
тільки сніг і солдати.
Солдати падають - діти ростуть.
Солдати падають - діти ростуть.

Saint Jean Paul II
A dit à Lviv
Pendant les temps anciens et gratuits
« La pluie tombe - les enfants grandissent ».
Saint Jean Paul II,
J'ai grandi sous cette pluie
Mais maintenant nous vivons un tel hiver
Et tout demande un tel prix
Que seule la neige et des soldats tombent.

Les soldats tombent - les enfants grandissent.
Les soldats tombent - les enfants grandissent.

(traduit par Tetyana Ogarkova)

Перше до коринтян

Любов довготерпить, любов
милосердствує,
не задрить, любов не величається,
любов боїться тваринним страхом,
але продовжує йти,
любов могла б здатися, залишити все,
але продовжує йти.
А інколи в любові прострелені ноги,
або в ногах у любові осколки,
і ноги її стискають турнікети,

або ніг у любові більше немає.

Тоді любов несуть її друзі.
Любов риє окопи і живе в них,
і гризе у них лід із розрізаної пляшки,
коли хоче пити у мінус двадцять.
Любов виходить на бойові чергування,
піднімається на позиції
з грижами, з температурами, із
простатитами,
із контузьями, з астмами і алергіями,
з високою імовірністю
не повернутися,
з думками про когось
найважливішого.
Все зносить, вірить у все,
сподівається всього, все терпить!
Любов розрізняє на слух
виходи градів, прильоти мін і рух танків.

Première lettre aux Corinthiens

L'amour prend patience, l'amour rend service,
l'amour ne jalouse pas, il ne se vante pas,
pris d'une peur animale,
l'amour continue à marcher,
même s'il pourrait abandonner, lâcher prise,
l'amour continue à marcher.
Mais parfois l'amour a des balles dans les
jambes,
ou des éclats d'obus,
et ses jambes sont serrées par les garrots tac-
tiques,
ou bien il n'a plus de jambes.

Alors ses amis le portent.
L'amour creuse des tranchées où il habite,
où il ronge la glace d'une bouteille découpée
quand il a soif et qu'il fait moins vingt.
L'amour accomplit des missions,
occupe les positions
malgré hernies, fièvres, prostatite,

contusions, asthme et allergies,
malgré les faibles chances
de revenir,
en pensant à quelqu'un
d'important.
Il supporte tout, il fait confiance en tout,
il espère tout, il endure tout !
L'amour peut distinguer à l'oreille
le tir d'artillerie, les explosions de mines et le

Очі любові болять,
коли довго дивиться в тепловізор.

Прокидається любов
уночі, коли миші в бліндажі заповзають
під її бушлат.

Інколи любов
довго блює у посадці після важкого бою.
А інколи
любов закриває очі друзям своїм.
І загортає їх в спальники
і виносить.
Ніколи любов не перестає!
Хоч пророцтва й існують, та припиняться,
хоч мови існують, замовкнуть,
хоч існує знання, та скасується.
Бо інколи закінчується обстріл,
і любові закривають очі,
і друзі загортають її в спальники,

і виносять.
І тоді вона
переходить живим.

mouvement de chars.
L'amour a mal aux yeux
quand il utilise longtemps une caméra de
thermovision.
L'amour se réveille
la nuit, dans son abri, quand les souris s'in-
troduisent sous sa veste.
Des fois après un combat difficile
l'amour vomit pendant longtemps dans un
taillis.
Et des fois
l'amour ferme les paupières à ses amis.
Il les enveloppe dans un sac de couchage
et les met dehors.
L'amour ne passera jamais !
Les prophéties seront dépassées,
le don des langues cessera,
la connaissance actuelle sera dépassée.
Car des fois les tirs cessent,
et on ferme les paupières à l'amour,
et ses amis l'enveloppent dans un sac de cou-
chage
et le mettent dehors.
Et alors
il passe aux vivants.

(traduit par Ella Yevtouchenko)

Irena Karpa

She's adjusting her uniform. Too small at the chest and hips, too big at the waist. It was made for a man, of course, just like that 7kg bullet proof vest. She wouldn't mind having a lighter one, maybe 2 kgs, just for the sake of fashion. (Laughter) What? Anyone mind a silky dress? So thin, so tender on her skin... She takes her gun, fastens her belt. Day dreaming fighter.

How come she left 3 kids with dad and went off to the war? You're nuts, some people say. Go back, they need you. Well, some other "they" need her too. So, she becomes a female chaplain. A very first one in this army. The funny thing is she's not a big church goer. She keeps this a secret. She talks to soldiers, teaches them the prayers found last night on google. Hope can take many forms. Love can take even more. And one of them is to be a fighter.

The air raid alert was on for 7 minutes, or, as my ex would say, all night, she laughs.
A single mom who's hiding in a bathtub with her baby daughter.
They have no basement, so the rule is simple:
Two walls between you and a window.
She's Reading fairy tales when the lights go off,
A tiny candle does the deal.
Oh, Killing dragons! Going for adventures!
All this while hearing buzzing drones and bombs exploding
Right outside their house.
Good night my princess.
Mom?
Yes, baby? Tell me.
I think I'm not a princess
I will be a fighter

She used to be a painter, fainting at the sight of blood.
Who'd ever think she'd become a paramedic?
The very first death she witnesses is the death of a very young soldier.

24th of February 22.

When they put him in her ambulance, he's already still.
He's so handsome, she thinks.

My love, says the name of a caller desperately trying to reach him by the phone.

A girlfriend? A wife?

Don't answer! They say. Announcing things like this is not your job.

She cries and she's ashamed to cry.

Soon, you'll get used to it, they say.

'Cause you're a fighter.

The tears didn't stop coming for the skinny cow she found in Bakhmut,
one of those beasts their masters locked in barns,
with the silly hope of coming back home tomorrow, when it's quiet.

With silly hope to shelter them from bombs.

Why do they do it, now she screams.

They, meaning Russians or those peasants?

They are not guilty!

Neither animals, nor peasants.

She takes that cow, two dirty dogs, five cats and even a stupid chicken.

She's Noah in her Arc.

And she's their fighter.

How come she left her man and took her kids abroad?
Yes, it's a war, but how does she think she'll manage on her own?

The biggest challenge up to now was taking them to Turkey, all inclusive.

Well, no one knows yet: She's a fighter.
How come she found a job, her, a mom of three? Who's
taking care of the kids?
How come she met a mom of four, they stuck together:
deeper understanding.
They fell in love, oh Gosh
The main concern is telling this to the mother in laws and
husbands, all back home,
all deeply Christian.
Come on, you'll do it right. You're fighters.

She's listening to stories of the women raped by Russian
soldiers in their homes.
She's documenting the children killed in front of the loving
eyes of mothers
"My daughter looked like Mila Kunis, don't you think?"
that woman goes for on and on... It seems important.
How to stay intact with all this sorrow?
You, just a lawyer documenting war crimes here, in Bu-
cha?
You wish you finished that psychology degree abandoned
for a sake of studying law.
What law is this?
What world is this?
You nod. You write it down.
She looked like Mila Kunis.
Wordless fighter.

She's a primary school teacher.
Let's say, a professional fighter.
You doubt it? Try to make those 30 little devils listen to
the grammar rules or, even worse, multiplication tables...
They scream, they jump, they howl, they lough that silly
lough no one can stop.
They know she's kind, they never mind her grunting.
Though, to be honest, she'd prefer to fight with math and

grammar
And watch them run with all that crazy noise
Then listen to their silence in the basement.
They all sit straight and quiet, little rascals
She took them down the staircase
this dark and humid place they call bomb shelter.
Too bad, forgot the mathematics books, she laughs.
Let's sing a song!
You are so brave they say, miss Teacher,
Like a fighter!

Sometimes she feels like all that love she had has gone
away.
Exhausted, with nothing left inside.
She's feeling sorry not to be invited to the party where all
her care was generously served.
For others, not for her.
Not on the list, we're sorry, m'am.

You know those days when getting out of bad is quite a
fight?
To scramble the pieces of your soul
And stick them back together like a puzzle

Fight for yourself, they say,
Come on, you fighter

She won't believe a word
until she says herself:

WELL. FUCK. I AM!

I am a fighter

/BU
BIBLIOTHÈQUE
UNIVERSITAIRE

**UNIVERSITÉ
PARIS 8**
VINCENNES-SAINT-DENIS